

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave

BLU-BACH15

Predefinert informasjon

Startdato:	04-01-2019 09:00	Termin:	2018 HØST
Sluttdato:	11-01-2019 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave	Studiepoeng:	15
SIS-kode:	203 BLU-BACH15 1 BOPPG 2018 HØST		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 23

Informasjon fra deltaker

Tittel *: Forebygging og audekking av seksuelle overgrep

Antall ord *: 13428

Tro- og loverklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn: (Anonymisert)

Gruppenummer: 26

Andre medlemmer i gruppen: 38

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

**Høgskulen
på Vestlandet**

BACHELOROPPGAVE

Forebygging og avdekking av seksuelle overgrep

Prevention and disclosure of sexual abuse

”Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn?”

Andrea Eide og Charlotte Mosbron

BLU – BACH15

Avdeling for lærerutdanning og kulturfag

Veileder: Randi Elisabeth Nordlie

Innleveringsdato: 11.01.19

Vi bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, §10.

Foto: Privat

Ingen

Ingen må vite
ingen må se
ingen må skjønne
ingen må be
Ingen må høre
mitt såre skrik
ingen må vite
- det er bare slik

Noen må vite
noen må se
noen må skjønne
noen må be
Noen må høre
mitt såre skrik
noen må vite
- det er bare slik

Noen må vite
hvordan det er
Noen må se
at de er her
Noen må skjønne
alt det som skjer
Noen må be
slik at mamma og ser
Noen må høre
mitt såre skrik
Noen må vite
- det er bare slik

Fra boken ”Skyggespill”
Av Jan Arild Gundersen.

Sammendrag

Temaet i bacheloroppgaven vår er forebygging og avdekking av seksuelle overgrep mot barn, hvor problemstillingen ble: ”Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn?”.

Som Søftestad (2018, s. 22) påpeker er seksuelle overgrep mot barn et velkjent, men komplekst problem. Samtidig er dette et tema som mange synes er vanskelig å snakke om. Dette gjør at vi synes det er desto viktigere å sette lys på temaet i vårt kommende yrke som barnehagelærere. Som ansatte i barnehagen er en også pliktet til å følge Rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11) som sier at: *”Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages.”*

Ved å velge dette temaet ønsket vi å tilegne oss mer kunnskap om hvordan vi som barnehagelærere kan arbeide med forebygging og avdekking av seksuelle overgrep mot barn. Vi ser på det som et vanskelig, men svært viktig tema som det i dag ser ut til å foreligge for lite kunnskaper rundt.

Vi har benyttet oss av kvalitativ metode for å finne svar på problemstillingen vår. Ut i fra dette valgte vi å intervjuer to barnehagelærere fra to forskjellige barnehager. Derav var målet å få en innsikt i hvordan de arbeidet med forebygging og avdekking gjennom samtaler med barn i barnehagen. Vi ønsket også å finne ut om det ble brukt samtaleverktøy i forbindelse med dette arbeidet.

Resultatene tyder på at selv om informantene våre har kunnskap om hvilke tegn og signaler de skal se etter når det gjelder seksuelle overgrep mot barn, har de for lite kunnskaper om hvordan de kan gå frem i en eventuell samtale med disse barna. Gjennom teorien har vi forstått det slik at det ikke alltid er like lett å se tegn på at noen er blitt seksuelt misbrukt. Det kommer også frem at mange barn ikke uttaler seg om overgrep før de er blitt eldre, noe som kan oppfattes slik at det ikke blir avdekket så mange seksuelle overgrep i barnehagen. Dermed konkluderer vi med at det kan tyde på at det ikke er så mange barnehagelærere som har erfaring med hvordan en skal samtale med barn for å avdekke seksuelle overgrep, men at det derimot blir arbeidet med forebygging gjennom samtaler med barn.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1.0 INNLEDNING	5
1.1 OPPGAVENS OPPBYGGING	6
2.0 FORSKNING	7
3.0 TEORI	9
3.1 HVA ER SEKSUELLE OVERGREP	9
3.1.2 Tegn og signaler	9
3.2 FOREBYGGING AV SEKSUELLE OVERGREP	10
3.2.1 Primærforebygging.....	10
3.2.2 Sekundær forebygging.....	11
3.2.3 Tertiær forebygging.....	12
3.3 AVDEKKING AV SEKSUELLE OVERGREP	13
3.3.1 Barns troverdighet	14
3.3.2 Barns evne og forutsetninger til å fortelle.....	14
3.4.1 Samtaleverktøy	16
3.4.2 Kompetanse.....	17
4.0 METODE	18
4.1 KVALITATIV METODE	18
4.2 INTERVJU.....	18
4.3 UTVALG.....	19
4.4 GJENNOMFØRING AV INTERVJU.....	20
4.5 TRANSKRIBERING OG ANALYSE	20
4.6 ETISKE VURDERINGER	21
4.7 VALIDITET OG RELIABILITET.....	21
5.0 PRESENTASJON AV RESULTAT	24
5.1 AVDEKKING	24
5.2 SAMTALER OG BRUK AV KONKRETE VERKTØY	25
5.3 FOREBYGGING.....	26
5.4 KOMPETANSE.....	27
6.0 DRØFTING	29
6.1 FOREBYGGING.....	29
6.1.1 Primærforebygging.....	29
6.1.2 Den forebyggende samtalen med barn.....	31
6.2 AVDEKKING	32
6.2.1 Troverdighet	33
6.2.2 Avdekking gjennom samtaler med barn.....	34
6.3 BARNEHAGELÆRERENS KOMPETANSE I HENHOLD TIL FOREBYGGING OG AVDEKKING.....	36
7.0 AVSLUTNING OG KONKLUSJON	38
LITTERATURLISTE	40
VEDLEGG	42

1.0 Innledning

Temaet i bacheloroppgaven vår er seksuelle overgrep mot barn. Vi ønsket å finne ut av hvordan en kan forebygge og avdekke seksuelle overgrep mot barn i barnehagen og derav ble vår problemstilling *”Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn”*.

Bakgrunnen for at vi valgte dette temaet var fordi det engasjerte oss da vi hadde undervisning om barn i vanskelige livssituasjoner. Dette var også et tema som kom opp på samtidsdagene 2017 som ble arrangert av høyskolen. Samtidsdagene speiler aktuelle saker fra samfunnsdebatten, hvor det ble presentert forskjellige saker relatert til vold og overgrep mot barn. Et av foredragene ble holdt av Siri Søftestad hvor hun fortalte historier fra boken hun har skrevet sammen med Eivind Aschjem *”Hvis klær kunne snakke”*. Denne boka inneholder virkelige historier om barn som er blitt utsatt for ulike former for omsorgssvikt, samt bilder av klær eller gjenstander som tilhørte barna i historiene.

I etterkant har vi ønsket å tilegne oss mer kunnskap innenfor temaet, og synes dette er svært viktig å ha kunnskaper om i vårt fremtidige yrke som barnehagelærere. Målet med problemstillingen er å øke kunnskapen vår slik at vi kan bli bedre rustet til å arbeide med forebygging og avdekking av seksuelle overgrep mot barnehagebarn.

Temaet seksuelle overgrep kan være vanskelig å snakke om og mange har kanskje ikke lyst til å tenke at slike hendelser skjer mot barn rundt seg. Dette tar Inga Marte Thorkildsen opp i boken *”Du ser det ikke før du tror det”* hvor hun får frem at en ikke ser noe som en ikke tror kan skje. Derfor er det viktig at vi er åpne og har kunnskap, slik at vi kan møte disse barna. Rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11) tar også for seg temaet og skriver:

” Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnehageloven § 22.”

§ 22. Opplysningsplikt til barnevernet

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten.

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt.

1.1 Oppgavens oppbygging

Oppgaven vår er delt inn i 7 kapitler.

I kapittel 1 har vi innledning hvor vi presenterer problemstillingen vår, lover og vedtekter samt oppgavens oppbygging.

I kapittel 2 presenterer vi to ulike forskningsartikler som er relevant for vår problemstilling.

I kapittel 3 vil teorien for bacheloroppgaven bli presentert. Her avklarer vi først hva seksuelle overgrep er, videre har vi valgt å dele teorien inn i to underkapitler som vi har kalt: forebygging av seksuelle overgrep og avdekking av seksuelle overgrep.

I kapittel 4 gjør vi rede for hvilken metode vi har valgt å bruke, valg og presentasjon av informanter, intervjuprosessen, etikk og validitet.

I kapittel 5 har vi presentasjon av resultatet fra forskningsintervjuene. Vi valgte å dele resultatene inn i fire kategorier: ”Avdekking”, ”Samtaler og bruk av konkrete verktøy”, ”Forebygging” og ”Kompetanse”.

I kapittel 6 vil vi drøfte problemstillingen ”Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn?” mot empiri, forskning og teori.

Vi har delt drøftingen inn i tre kategorier: ”Forebygging”, ”Avdekking” og ”Barnehagelærerens kompetanse i henhold til forebygging og avdekking”.

I kapittel 7 presenterer vi en avslutning med en konklusjon hvor vi svarer på problemstillingen i den grad det er mulig.

2.0 Forskning

I denne delen vil vi presentere norsk forskning som er gjort på området relatert til problemstillingen ”Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn?”.

Vi har tatt i bruk søkemotorer som: Regjeringen.no, GoogleScholar.no og Idun.no.

Sentrale søkeord har vært seksuelle overgrep barn, forskning seksuelle overgrep barn og forebygging og avdekking seksuelle overgrep barn.

Vi fant lite forskning som belyste problemstillingen vår, men vi fant imidlertid to relevante forskningsrapporter som omhandler forebygging og avdekking av seksuelle overgrep mot barn. I denne delen skal vi legge frem forskning fra to forskjellige forskningsartikler vi har valgt. Den første heter Vold og overgrep mot barn og unge - omfang og utviklingstrekk (2016). Den andre forskningsartikkelen vi har valgt å bruke heter Svikt og Svik (2017).

Grunnen til at vi har valgt å ta utgangspunkt i disse forskningsartiklene er for å få en oversikt over hvor mange barn som blir utsatt for seksuelle overgrep. Når en ser prosentene som har kommet frem i undersøkelsen, ser en viktigheten i arbeidet med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep i barnehagen.

Den første forskningsartikkelen er skrevet av Svein Mossige og Kari Stefansen. Rapporten som omhandler vold og overgrep er fra 2016. Forskningen tar utgangspunkt i intervjuer av ungdommer i alderen 18-19 år. Rapporten sammenligner to undersøkelser fra 2007 og 2015. Rapporten handler om tre former for krenkelser barn og unge kan bli utsatt for. Disse er fysisk vold fra foreldre, vitne til vold mellom foreldre og seksuelle krenkelser i og utenfor familien. Fokuset vårt vil være på seksuelle krenkelser. Et av hovedfunnene var at seksuelle krenkelser rammer jenter betydelig mer enn gutter. 22 prosent av jentene og 8 prosent av guttene var blitt utsatt for et mildt seksuelt overgrep, dette forklares som beføling og blotting. Videre står det at 15 prosent av jentene og 7 prosent av guttene hadde blitt utsatt for grovt seksuelt overgrep. Dette forklares som ulike former for penetrering eller forsøk på dette. Det kommer frem i undersøkelsen at mesteparten av overgrepene hadde skjedd utenfor familien og av disse hadde halvparten av krenkelsene blitt begått av jevnaldrende (2007, s. 15). Av rapportene fra 2007 og 2015 har det vist seg at resultatene har vært relativt stabile, men at det i 2007 var 27 prosent som opplevde seksuell krenkelse i oppveksten mot 23 prosent som opplevde det samme i 2015 (2016, s. 81).

13. November 2015 oppnevnte Regjeringen ved kongelig resolusjon et utvalgt som skulle gå gjennom alvorlige saker der barn og ungdom var blitt utsatt for alvorlig omsorgssvikt, grov vold og seksuelle overgrep. Utvalget skulle avdekke i hvilken grad det var forekommet svikt i det offentlige tjenesteapparatet sin håndteringen av sakene. Videre skulle de gi anbefalinger som kunne være med å bidra til å forebygge og forhindre fremtidige feilhåndteringer (2017, s. 15). Denne rapporten, NOU 2017:12, kalt Svikt og Svik, ble gitt til barne- og likestillingsminister Solveig Horne 22. Juni 2017 (NOU 2017:12, s. 11).

Funn viser at flere av sviktene som ble oppdaget var brudd på lover, forskrifter, retningslinjer og krav til forsvarlige tjenester. I mange av tilfellene var tegnene så sterke at man burde reagert. Det som foregikk ble i de fleste sakene ikke fanget opp, tross at familien eller barna var blitt fulgt opp av en eller flere offentlige tjenester. Et av de fremtredende svikene var at barna ble utelatt fra samtale selv om de var i stand til å snakke. Disse samtale viste seg å være fraværende i de fleste tjenestene som skal være barns sikkerhetsnett, som barnevern, helsestasjon, skole og BUP. De påpeker at årsaken delvis kan skyldes mangel på kompetanse og rutiner når det kommer til slike samtaler. Videre sier rapporten at fagpersoner ikke er trygge nok til å vite hvordan de skal følge opp en eventuell avdekking. Et annet viktig funn som de så på som fremtredende svikt var at sterk uro eller atferdsproblemer ikke ble sett på som signal på at barn ble utsatt for stressbelastninger. Det ble heller fokusert på å gi diagnoser som for eksempel ADHD (NOU 2017:12, s. 11-12).

De har kommet frem til at det er to behov som trer frem i forbindelse med reglene om taushetsplikt, opplysningsplikt, opplysningsrett og avvergeplikt. Det første behovet er endring av regelverket, mens det andre er behov for mer kompetanse innenfor tjenestene. Dette er i forhold til tverretatlig samarbeid og deling av informasjon. Dette blir sett på som en stor nødvendighet i arbeidet med forebygging og avdekking av vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt (NOU 2017:12, s. 129).

3.0 Teori

I denne delen vil vi presentere teorigrunnlaget som bacheloroppgaven vår bygger på, teorigrunnlaget ligger også til grunn for drøfting av empirien. Vi vil starte med å presentere hva seksuelle overgrep er, for så å forklare rundt forebygging og avdekking av seksuelle overgrep og til slutt hva teori sier om hvordan samtale med barn om seksuelle overgrep.

3.1 Hva er seksuelle overgrep

Søftestad (2018, s. 22) påpeker at seksuelle overgrep mot barn er et velkjent, men komplekst problem. Hun skriver at det er flere måter å definere og forstå seksuelle overgrep mot barn. Straffeloven fastslår at den seksuelle lavalder er når barnet er under 16 år.

Når hun videre skal definere begrepet seksuelt overgrep, nevner hun den juridiske definisjonen som blir konkretisert ut i fra tre punkter. Hun begynner med seksuell krenkende adferd, som vil si seksuelle handlinger uten fysisk kontakt som for eksempel blotting eller verbale krenkelser. Deretter trekker hun frem seksuell handling som vil si fysisk kontakt mellom overgriper og offer, som kan være beføling av kjønnsorgan eller bryster både utenpå og under klærne. Til slutt skriver hun om seksuell omgang som vil si handling hvor en trenger noe inn i kroppens hulrom, som for eksempel vaginalt eller analt samleie. Seksuell omgang kan for eksempel være at penis eller andre gjenstander blir ført inn i munnen, analt eller vaginalt (2018, s. 24).

Søftestad (2018, s. 23) viser også til de sosialpsykologiske definisjonene hvor det kommer frem at seksuelle overgrep skjer ut ifra overgriperens behov, på bekostning av barnets behov. Dette gjelder uansett hvordan barnet reagerer på handlingene det blir påført, det er overgriperen som sitter med ansvaret for handlingene som blir utført. Søftestad nevner videre andre elementer som kan gi definisjoner på hva seksuelle overgrep er. Her nevner hun når overgriper utsetter et barn for krenkelse, når et barn er blitt utsatt for handlinger det verken forstår eller er i stand til å samtykke til og til slutt skriver hun om når overgriperen bruker sin maktposisjon eller utnytter relasjonen mellom seg selv og barnet.

3.1.2 Tegn og signaler

Aasland (2009, s. 59) skriver om hvilke signaler barn kan gi om de er blitt seksuelt misbrukt og at disse kan variere ut i fra barnets alder. På de minste barna som ikke kan bruke språk vil det være tegn som redsel for bleieskift, ekstra rødhet rundt kjønnsorgan og anus. Det kan

hende avføringen er slimete dersom det har vært sædavgang inni barnet. Babyer kan også få unormale brekninger og kvalningsfølelser. Aasland (2009, s. 65-67) forklarer at det ikke er hva barna sier, men hvordan de oppfører seg som gjør oss bekymret. Hun lister opp signaler en kan se hos barn som er i vanskelige livssituasjoner: regresjon, mareritt, depresjon og tristhet, atferdsendringer, seksuell utagering. Videre nevner Aasland (2009, s. 70-71) kroppslige tegn som blåmerker etter fingrer på lår og armer, barn som klager over hodepine, vondt i magen, vondt i tissen, urinveisinfeksjon eller tannråte grunnet oppkast etter oralsex. Hun påpeker at dersom vi voksne er oppmerksomme på barns signaler kan dette være med på å forebygge seksuelle overgrep.

3.2 Forebygging av seksuelle overgrep

Om forebygging forklarer Søftestad (2018, s. 263-264) at det dreier seg om noe en ønsker å eliminere eller en uønsket utvikling som må begrenses. I utgangspunktet ble begrepet brukt i helsevesenet, men i denne sammenhengen blir forebygging rettet mot å forhindre eller å redusere seksuelle overgrep mot barn. Videre skriver hun at det kan bli utført på tre nivåer som primær forebygging, sekundær forebygging og tertiær forebygging. Denne måten å dele inn antyder i hvilken fase denne innsatsen blir satt inn, og videre hvilken grad det er mulig å kunne identifisere problemer og målgrupper. Søftestad mener at det kreves innsats på alle disse tre nivåene.

3.2.1 Primærforebygging

Her er målet å forhindre at det oppstår problemer. Denne formen rettes mot hele befolkningen, eller en gitt gruppe som i dette tilfellet gjelder barn. Formålet er å spre kunnskap, påvirke holdninger og motivere til at det blir gjort handlinger som kan være med på å bidra til å forhindre og redusere seksuelle overgrep mot barn. Søftestad (2018, s. 264-265) nevner fire måter. Dette innebærer å gi befolkningen kunnskap om hva seksuelle overgrep er, hva som kan bli gjort for å forhindre at barn bli utsatt for dette, og hvor de kan søke råd og hjelp. Videre nevner hun at det er viktig å gjøre fagfolk som arbeider med forebygging, kunnskap og kompetanse oppmerksomme på hvilke signaler og symptomer de skal se etter. Det er også viktig å vite hvordan de skal gå frem ved mistanke eller ved avdekking av seksuelle overgrep. Til slutt handler primærforebygging om å forhindre at barn som er blitt utsatt for overgrep utvikler seg til selv å bli overgripere.

Søftestad (2018, s. 265) understreker at den viktigste forebyggingen av seksuelle overgrep mot barn blir gjort hver eneste dag i de nære relasjonene, samhandlingen mellom voksne og barn. At dersom et barn får dekket sine primærbehov, blir beskyttet mot krenkelser og blir møtt med respekt, kjærlighet og støtte, vil dette være med på å redusere risikoen for at et barn vil utvikle seg til å bli en person som krenker andre.

Astrid Lindgren har sagt: «*Ge barnen kärlek, mere kärlek och ennu mer kärlek, så kommer folkevettet av sig själv*». Men kjærlighet er ikke bare varme følelser ifølge Søftestad (2018, s. 265), det er også noe som består av et mangfold av praktiske og relasjonelle kvaliteter.

Videre skriver hun at dersom barna opplever sunne samspill, lærer de at de kan stole på voksne, og at de voksne vil hjelpe og beskytte dem dersom de forteller at de blir utsatt for seksuelle overgrep. Søftestad (2018, s. 266) skriver at de fleste barn oppholder seg daglig i barnehage, og at dette blir sentrale arenaer for å arbeide med forebygging. Videre skriver hun at om dette skal fungere, er det avhengig av to forhold:

For det første handler dette om kvaliteten på den daglige kontakten mellom barn og voksne. Her er det en forutsetning at det foreligger kompetanse på området, dermed ligger det ansvar på arbeidsgiver at det gir rom for videreutvikling.

For det andre er forebygging avhengig av virksomhetens bevissthet om de mulighetene de har for å forebygge seksuelle overgrep mot barn. Her nevner Søftestad (2018, s. 268) at det er utviklet ulike samtaleverktøy som har som målsetting å informere og kommunisere med barn om krenkelser, vold og seksuelle overgrep i barnehagen. Disse verktøyene gir pedagogene og ansatte kompetanse til å ha barnegruppesamtaler om seksuelle overgrep. Denne kompetansen øker og evnen til de ansatte til å fange opp signaler fra barn om at de ikke har det greit.

En tredje forebyggende funksjon er at ved å kommunisere med barn om tema som kropp, krenkelser, følelser, respekt for andre og seg selv kan det virke forebyggende på barn som kunne vært i fare for å utvikle skadelig seksuell atferd.

3.2.2 Sekundær forebygging

Med denne formen for forebygging skriver Søftestad (2018, s. 271) at sekundær forebygging handler om hvilke tiltak som må settes i gang når problemet allerede har oppstått. Hva kan gjøres for å redusere omfanget, alvorligheten eller varigheten. Her kan forebyggingen bli mer rettet mot individer eller spesielle befolkningsgrupper. I denne forbindelse nevner hun barna som er utsatt for overgrep, barnas omsorgspersoner og de som arbeider med seksuelle

overgrep mot barn. Søftestad (2018, s. 272) har listet opp fire målsettinger som går ut på å beskytte allerede overgrepsutsatte barn og sørge for at de får akkurat den hjelpen de trenger. Målsetningene handler om at omsorgspersonene beskytter barnet mot videre overgrep og i tillegg hjelper det med bearbeiding. Videre skal en styrke kompetansen til fagfolk som arbeider med både barna som blir utsatt for overgrep og deres omsorgspersoner. Til slutt skal en stoppe personer som er i risikozonen for å begå overgrep mot barn.

3.2.3 Tertiær forebygging

Denne formen for forebygging blir brukt for å motvirke forverring, og retter seg mot behandling og rehabilitering. Søftestad (2018, s.275) forklarer at denne er rettet mot tre målgrupper og disse er de som er utsatt for kompleks traumatisering. De har utviklet symptomer og plager som følge av at de er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Så nevner hun de som har forgrepet seg mot barn og til slutt fagfolk som opplever å bli traumatisert og utbrent av å arbeide med barn som er blitt utsatt for seksuelle overgrep.

Aasland (2009, s.83) stiller spørsmålet om det er mulig å forebygge seksuelle overgrep? Hun presiserer og at det er viktig at en ikke går rundt og ser etter mulige overgripere eller barn som er utsatt for seksuelle overgrep. Hun mener den beste måten å forebygge på er å gi barn en god oppvekst. Hun skriver og at det er viktig at vi snakker med barn, ikke skremmer dem, men gjør dem mer kompetente. Med det mener hun å forberede dem på situasjoner som kan oppstå, som for eksempel at noen vil lokke dem og overtale dem til å delta. Klarer noen barn å komme seg unna slike situasjoner er det bra, men det er viktig å tenke at barnet ikke får ansvaret for å komme seg unna fordi det ligger hos overgriperen.

Aasland (2009, s.84-85) skriver at de voksne må vise respekt for barnet, lære dem at de bestemmer over sin egen kropp. Videre skriver hun at vi kan hjelpe barna å få et naturlig og positivt forhold til kroppen ved å snakke om den.

Aasland (2009, s. 86-87) skriver også at de voksne må snakke med barna om gode og vonde hemmeligheter, og om hvilke berøringer som er passende. Hun foreslår å la barna delta ved å komme med forslag om dette, eller la dem tegne det ut. Hun sier at voksne må lære barna å ta seg selv på alvor og at de kan stole på voksne om de har noe vanskelig de trenger å fortelle om. Aasland nevner at en kan bruke filmer og bøker når en snakker om seksuelle overgrep, og at dette kan være et godt hjelpemiddel.

Men om en går inn i samtaler med barn om vanskelige ting, så skriver Aasland (2009, s. 90) at en tåle svaret en får. Da trenger barnet at den voksne forteller dem at de var modige som turte å si det, og at en skal hjelpe barnet. Aasland (2009, s. 92) avslutter med å si at dersom barnet prater med noen de har tillit til og som støtter barnet, er sannsynligheten stor for at det og vil kunne snakke med for eksempel en terapeut eller i et dommeravhør.

3.3 Avdekking av seksuelle overgrep

Søftestad (2008, s. 26) skriver at begrepet avdekking kan bli brukt på forskjellige måter, men at det i hovedsak omhandler seksuelle overgrep. I noen tilfeller kan en tenke at et overgrep blir avdekket i det personen forteller om overgrepet til noen, mens andre mener det er en arbeidsmetode som fagfolk bruker i situasjoner hvor en mistenker seksuelt overgrep. Videre viser hun til tre forskjellige situasjoner hvor begrepet blir brukt. Hun nevner en situasjon hvor offeret forteller om overgrep til for eksempel foreldre, lærer, politi eller i terapi. Deretter en situasjon der helsesøster eller offeret selv melder fra til myndighetene om overgrep. Og til slutt ved et eventuelt domavhør hvor etterforsker samtaler med barn hvor en mistenker seksuelt overgrep.

Slik Søftestad (2008, s. 27) skriver kan det forstås slik at definisjonen på avdekking ikke har en helt klar tolkning. Noe som kan bety at det ikke er lett å fastslå når et overgrep er blitt avdekket. Hun stiller også spørsmålet: ”hvem er det som kan bestemme om et overgrep er avdekket eller ikke?”. I slike saker er det forskjellige instanser som er involverte og som kanskje har forskjellige syn på begrepet.

Videre viser Søftestad (2008, s. 34) til noen avdekkingsintervjuer hvor prosessen førte til forskjellige svar fra barna. Noen av barna valgte først å benekte det, mens andre var forvirret, unøyaktige og usikre på om de ville stå frem. Noen barn ga detaljerte beskrivelser med det samme, mens andre trakk tilbake det de tidligere hadde fortalt på grunn av negative konsekvenser. Det var også noen barn som sto ved den forklaringen de tidligere hadde oppgitt. Det kan forstås slik at flere barn må gjennom alle prosessene før barna gir den sanne avklaringen og får avdekket overgrepet. I intervjuene kom det frem at flere barn benektet før de gikk over til å avdekke, noen forandret forklaring i løpet av en behandlingstime, mens for andre tok det flere måneder før de bekreftet overgrepet.

3.3.1 Barns troverdighet

Claussen (2015, s. 92) påpeker at barn på lik linje med voksne kan lyve, overdrive, fantasere og dikte opp historier. Barn kan også lett bli påvirket eller manipulert til å formulere seg uklart i forhold til situasjoner og hendelser. Det er heller ikke alltid like lett for voksne å forstå barns utsagn og den voksne må sette sammen historier som kanskje ikke alltid blir helt konkret slik barnet mente det. Samtidig påpeker Gamst (2017, s. 81) at små barn i barnehagealder verken dikter opp eller legger flere detaljer til sin historie enn det voksne gjør. Utfordringen er heller at barnehagebarn ser ut til å kunne utelate detaljer og gi mindre informasjon når de gjenkaller en hendelse, enn det større barn og voksne gjør.

Nordhaug (2018, s. 86-87) tar også opp temaet om voksnes troverdighet til barn. Han skriver at når barn kommer med utsagn knyttet til sine omsorgspersoner som ikke samsvarer med vårt syn på denne personen, kan det føre til at vi tenker barnet fantaserer og ikke snakker sant. Det er lettere å tenke på denne måten, enn å tenke at noen du vet hvem er overgriper seg på barn. Som oftest når barn kommer med slike utsagn så ligger det noe i det. Han påpeker at det kan være større sannsynlighet for at barna lyver for å dekke over slike hendelser, fordi de ønsker å beskytte sine omsorgspersoner. Det er derfor viktig at voksne stiller seg åpne og tar barnet på alvor, for det er ikke barnehagelæreren sin oppgave å vurdere om det barnet sier er sant eller ikke.

3.3.2 Barns evne og forutsetninger til å fortelle

Kvello (2015, s. 285) skriver at det sjeldent er overgriperen som tilstår i overgrepssaker, men at det er offeret som må stå frem. Han påpeker også at det er mange barn som venter flere år før de forteller om overgrep på grunnlag av at de er redde at foreldrene eller andre omsorgspersoner skal bli sinte, skuffet eller at de ikke skal tro på det de forteller (2015, s. 286). Videre skriver han at seksuelle overgrep ofte blir avdekket ved at barna først forteller det til omsorgspersoner, venner eller lærere og at de sjelden forteller om det i en domstol eller for helsepersonell før en har snakket om det med noen av de overnevnte.

Kvello (2015, s. 287-288) påpeker at det kan være veldig vanskelig for barnet å fortelle om seksuelle overgrep, offeret kan føle skam selv om det ikke på noen måte er deres feil. Om et barn begynner å fortelle, er det ikke sikkert at en får all informasjon som trengs for å anmelde i løpet av en samtale. Barnet har kanskje fått trusler om ting som kommer til å skje om det bryter tausheten, noe som gjør det vanskelig å snakke om hendelsen. Videre skriver Kvello

om hvordan barn kan teste den voksne ved å komme med hint for å se om personen tåler å høre historiene og hemmelighetene de sitter inne med. Om barnet ser at disse hintene ikke blir mottatt på en alvorlig måte, forteller kanskje ikke barnet mer om hendelsen. Det at fagfolk har hatt for lite kunnskap om barns utvikling og hvordan en skal samtale med barn om seksuelle overgrep har ført til mangel på kvalitet og dårlige fortolkninger av barns fortellinger. Om spørsmålene en stiller er ledende, kan det ødelegge kvaliteten.

Videre formidler Kvello (2015, s. 298) at selv om barn kan komme med historier som høres fantasifulle ut med urealistiske elementer, så trenger det ikke å bety at det er oppdiktet. Barnet kan ha blitt påvirket av ting overgriper har sagt, barnet kan ha blitt tilbudt rusmidler for å forstyrre sansene under overgrepet, barnet kan ha vært utsatt for press, belønninger, feilinformasjon, ledende spørsmål, osv.

Thorkildsen (2015, s. 80) påpeker at selv om mange voksne i dag snakker med barn om seksuelle overgrep, er det fortsatt mange barn som går rundt og ikke får snakket om det. Mange lever med vonde hemmeligheter. Derfor er det viktig at voksne tørr å stille spørsmål, selv om det kan føles vanskelig. Kvello påpeker at det er viktig å være bevisste på hvordan en fører samtalen med barnet og på hvilken måte en stiller spørsmål. Det å stille fokuserte spørsmål betyr å spør mer direkte i motsetning til åpne spørsmål hvor en ikke vinkler inn på noe spesielt. En skal helst ikke stille åpne eller lukkede spørsmål, heller fokuserte spørsmål. En må også tenke ut spørsmålene en stiller ut i fra alder. Små barn forstår kanskje ikke hva som inngår i forskjellige begreper, så en må velge fremgangsmåte ut i fra hvilken alder barnet er (2015, s. 287). Thorkildsen hevder at det er viktig at barnehagelærere og lærere får mer kunnskap om temaet i utdanningen sin slik at det kan bli en vanlig ting å snakke om sammen med barna. På denne måten kan de lære hva vold og seksuelle overgrep er og at det ikke er greit (2015, s. 80). Videre skriver Thorkildsen (2015, s. 82) at seksuelle overgrep er et tabubelagt tema og at det er viktig å være åpen når en skal snakke med barn eller familier som er rammet. Hun påstår også at den som skal ha samtalen med barna, ofte er den som har mest problemer med å forholde seg til temaet.

Langballe (2011, s. 4) skriver om hvor viktig det er å ha kunnskap om hvordan en skal kommunisere med barn som en mistenker har vært utsatt for overgrep. Om en ikke klarer å vinne barnets tillitt, kan en ende opp med å få korte og utydelige svar på spørsmålene en stiller. Den voksne kan kanskje føle seg avvist og gir opp samtalen. Denne følelsen kan også

barnet sitte igjen med, noe som kan skape avstand mellom dem. Videre påpeker hun at både voksne og barn er vandt til at det er de voksne som vet mest, og at barna skal høre etter de voksne. Når en skal gå inn i en samtale med et slikt vanskelig tema, skriver Langballe at den voksne må vise at det er barnet som dominerer samtalen. Det er barnet som vet mest når det kommer til denne situasjonen. Hun viser til et eksempel hvor den voksne responderer: ”Det må være vanskelig for deg”, dette er en setning som kan gjøre en negativ vending i samtalen og ødelegge for det som kunne kommet etter. Det er viktig at den voksne er bevisst på hvordan en ordlegger seg og er flink til å lytte og stille åpne spørsmål.

3.4.1 Samtaleverktøy

Søftestad (2018, s. 268) skriver at det finnes mange ulike typer samtaleverktøy en kan bruke i barnehagen i arbeidet med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep.

Disse verktøyene gir barnehageansatte muligheten til å holde egne samlinger i forbindelse med temaet, eller enkelt samtaler med barn en mistenker er blitt utsatt for noe.

Videre skriver hun at når de ansatte får denne kunnskapen, øker de evnen til å oppdage tegn som kan føre til mistanke om blant annet overgrep.

Holmsen (2011) har utarbeidet en bok som handler om hvordan en kan bruke samtalebilder og tegninger i kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner. I forordet til denne boka blir det nevnt hvor vanskelig det kan være for barn å snakke om vonde følelser og at det ofte kan være enklere for barn å få frem hvordan de har det ved hjelp av tegninger og lek (Holmsen, M., 2011, s. 8).

Videre definerer Holmsen (2011, s. 12) samtalebilde som ”*Det er et visuelt uttrykk som formidler en situasjon med mulighet for identifikasjon av tema og/eller hos den som betrakter bildet. Betrakteren må få mulighet til å bruke tid til å assosiere og reflektere over det bildet formidler.*”

Det finnes også ulike barnebøker som omhandler vanskelige tema som kan brukes som samtaleverktøy. En forfatter som skriver slike bøker er Gro Dahle med bøkene *Sinna Mann* og *Blekkspruten*. Ulike organisasjoner som Stine Sofie Stiftelsen og Reddbarna har også ulikt materiale som kan bli brukt som hjelpemiddel tilgjengelig på sine nettsider.

3.4.2 Kompetanse

Gamst (2017, s.27) skriver at studier viser at det i dag fortsatt mangler kunnskap blant fagpersoner som har i oppgave å beskytte barn og sikre at de får gode oppvekstvilkår. Det er også dokumentert at det foreligger et behov for å styrke kompetansen om vold og seksuelle overgrep blant barnevernspedagoger, allmennlærere og barnehagelærere. Hun understreker at disse ikke føler de får nok kunnskap i utdannelsen sin til å vite hvordan de skal være i møte med utsatte barn. Det de etterlyser er teoretisk kompetanse og handlingskompetanse, og hvordan en gjennom samtale med barn kan bedre se, oppdage og handle dersom de får en bekymring om et barn.

Gamst (2017, s.28-29) forklarer videre at en stor årsak til at flere vegrer seg mot å involvere seg når de får en mistanke mot at et barn blir utsatt for seksuelle overgrep eller annen form for omsorgssvikt, er rett og slett ubehaget med sånne saker og at de er så komplekse. Voksne kan unngå å snakke med barnet fordi de er utrygge på sine egne vurderinger. Hun stiller spørsmålet om at de voksne ikke spør barn om vanskelige, personlige temaer rett og slett fordi de ikke ønsker svaret.

4.0 Metode

I denne delen skal vi gjøre rede for hvilken metode vi har valgt for å samle inn informasjon til vår problemstilling: «Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn».

4.1 Kvalitativ metode

Metode kan beskrives som noe vi bruker for å gå frem for innhente informasjon om den sosiale virkeligheten og hvordan en kan gå frem for å analysere denne informasjonen. Postholm og Jacobsen (2016, s. 42) forklarer at en ofte skiller mellom kvalitativ og kvantitativ metode med at kvalitativ metode består av observasjon og intervju, mens ved kvantitativ metode benyttes spørreskjema. Når Christoffersen og Johannessen (2012, s. 17) skriver om kvalitativ metode, beskriver de kvalitativ metode som mer fleksibel. Det vil si at den gir mer frihet til spontanitet og tilpasning mellom den som er forsker og den som er deltaker. Denne metoden har mer åpne spørsmål, og det gir deltakeren mulighet til å svare med egne ord. I tillegg blir denne metoden mindre formell mellom forsker og deltaker. Med utgangspunkt i beskrivelsen av kvalitativ metode ser vi at denne metoden passer godt til vår undersøkelse. Gjennom denne metoden ville vi få vite informantene sine personlige erfaringer, kunnskaper og hvordan de arbeider med temaet. forebygging og avdekking av seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn.

4.2 Intervju

For å finne svar på vår problemstilling, valgte vi å bruke kvalitativt intervju med to barnehagelærere fra to ulike barnehager i kommunen. Informantene fikk tilsendt intervjuguide (vedlegg 2) i forkant slik at de kunne forberede seg til intervjuet.

Ifølge Christoffersen og Johannessen (2012, s.77) er kvalitative intervjuer den mest brukte metoden for å samle inn kvalitativ data. De beskriver den som en fleksibel metode som kan brukes overalt, og som gir muligheten for både fyldige og detaljerte beskrivelser. Intervjuet foregår slik at den som intervjuer stiller spørsmål til informanten som svarer på spørsmålene.

Christoffersen og Johannessen (2012, s.78) skriver noen grunner til at det er logisk å benytte kvalitative intervjuer til innsamling av data. Det kan være at forskeren trenger å gi informantene ennå mer frihet til å uttrykke seg en hva et strukturert spørreskjema gir

muligheten til. Informantene sine erfaringer og meninger kommer bedre frem når de får være med på å bestemme hva som skal bli tatt opp. Dersom en trenger at informanten skal rekonstruere hendelser er det ikke mulig om en benytter seg av observasjon eller et strukturert spørreskjema.

Når vi tok i bruk intervjuguide, la vi opp til et strukturert intervju. Løkken og Søbstad (2014, s. 106) forklarer at et strukturert intervju vil si at spørsmålene er satt opp i en bestemt rekkefølge. Selv om vi fulgte dette oppsettet, stilte vi noen ekstra spørsmål for å få litt mer utdypende svar. Vi valgte også å bruke en felles intervjuguide slik at vi kunne sammenligne svarene vi fikk fra informantene i etterkant. Da vi utarbeidet intervjuguiden, måtte vi tenke over hvilke spørsmål vi skulle stille, som kunne gi oss best mulig svar på problemstillingen vi hadde valgt.

4.3 Utvalg

Vi startet med å sende ut forespørsel til tre barnehagelærere fra tre ulike barnehager i kommunen. En kommunal, en privat og en kjedebarnehage, hvorav to av dem takket ja til å være informanter. Vi tok i tillegg kontakt med Statens Barnehus i Stavanger, fordi vi ønsket informasjon fra noen som hadde profesjonell kunnskap om seksuelle overgrep. Vi fikk ikke respons fra sistnevnte, noe som vi i ettertid så var helt greit med tanke på at problemstillingen vår var knyttet opp mot barnehagelærere. Da vi skulle skaffe informanter for å få svar på problemstillingen vår, ønsket vi altså å intervju barnehagelærere. I denne sammenheng skisserte vi noen utvalgs-kriterier. Utvalgs-kriteriene inneholdt at informantene skulle være barnehagelærere og at de skulle ha minimum 3 års erfaring innen yrket (Vedlegg 1).

Grunnen til at vi satte disse utvalgs-kriteriene var fordi vi ønsket informanter som hadde noen års erfaring i barnehage slik at det var større sannsynlighet for at de kanskje hadde opplevd noe eller hadde mer kunnskap i forhold til tema forebygging og avdekking av seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn. Både barnehage og informanter skal være anonymisert (Postholm og Jacobsen, 2016, s. 135). Dermed henviser vi til barnehagene som barnehage 1 og barnehage 2 og har gitt informantene fiktive navn. I Barnehage 1 intervjuet vi "Lisa", som har arbeidet som barnehagelærer i 5 år. Hun er pedagogisk leder på en avdeling med barn i alder 3-6 år. I Barnehage 2 intervjuet vi "Ruth", som har arbeidet som barnehagelærer i 5 år. Hun arbeider som barnehagelærer på en avdeling med barn i alder 0-4 år.

I forkant av intervjuene fikk begge informantene tilsendt samtykkeerklæring (vedlegg 1) og intervjuguide (vedlegg 2). Informantene fikk bestemme tid og sted for intervjuene og valgte at vi skulle komme til barnehagene hvor de arbeider.

4.4 Gjennomføring av intervju

I forkant av intervjuene fikk begge informantene tilsendt samtykkeerklæring (vedlegg 1) og intervjuguide (vedlegg 2). Informantene fikk bestemme tid og sted for intervjuene og valgte at vi skulle komme til barnehagene hvor de arbeider. Den som intervjuer har ansvar for å enten skrive ned svarene underveis eller ta i bruk diktafon slik at en kan høre på lydopptakene i etterkant (Løkken og Søbstad, 2014, s. 104). Vi valgte å bruke diktafon under intervjuene, som vi i forkant hadde avklart med informantene våre. Dette var en metode som fungerte veldig bra for oss, som ga oss mulighet til å ha en flytende samtale gjennom hele intervjuet. Ved bruk av denne metoden, fikk vi også stilt mer utdypende spørsmål der det trengtes. Når en bruker diktafon, kan en være sikker på at all informasjon fra informantene kommer med. Ved å utføre disse intervjuene fikk vi et innblikk i hvordan disse barnehagene arbeidet med avdekking og forebygging av seksuelle overgrep, og hva som var viktig å tenke på når en skulle samtale med barn rundt temaet.

Ved å gi informantene intervjuguiden på forhånd, fikk de mulighet til å forberede seg i forkant av intervjuet. Dette opplevde vi hovedsakelig som positivt fordi vi fikk flere utfyllende svar.

4.5 Transkribering og analyse

Postholm og Jacobsen (2016, s. 81) skriver at når en gjennomfører intervju er det mulig å bruke en lyd eller videoopptaker. På denne måten får en mulighet til å transkribere samtalen til skriftlig tekst. Videre skriver de at det å skrive ned samtaler kan være tidskrevende. Om en ikke har tid til å benytte seg av denne prosessen kan en notere underveis i intervjuet. Dette kan derimot være en ulempe dersom du ønsker å være en aktiv lytter og samtalepartner under intervjuet. Etter vi hadde utført intervjuene valgte vi å transkribere hver vårt intervju. Som Postholm og Jacobsen skriver opplevde vi at dette var en tidskrevende prosess, hvor vi måtte gå frem og tilbake i lydopptakene og skrive ned det som ble sagt underveis.

Da vi gjorde det på denne måten, innså vi hvor mange detaljer fra samtalen vi fikk med, som ellers kunne gått tapt. Intervjuene ville også tatt mye lenger tid om vi skulle notert undervegs som informantene snakket. Eventuelt hadde vi fått mindre informasjon fra dem, da de hele tiden måtte ha ventet med å fortelle ettersom vi skulle fått det ned på papir. Da vi transkriberte, brukte vi kodene vi hadde valgt på forhånd. Etter vi var ferdig med transkriberingen slettet vi lydopptakene fra diktafonen. Etter transkriberingen begynte vi med analysearbeidet som blir presentert under 5.0 resultater.

4.6 Etiske vurderinger

Når en skal foreta et kvalitativt forskningsintervju, er det viktig å ta hensyn til etiske vurderinger. Christoffersen og Johannesen (2012, s. 41) skriver om tre prinsipper du må ta hensyn til der den første er informantens rett til selvbestemmelse og autonomi, som betyr at den som deltar skal gi frivillig samtykke og når som helst kan trekke seg. Neste prinsipp er forskerens plikt til å respektere informantens privatliv, som gjør at informanten kan nekte å gi opplysninger om seg selv. Dette er fordi de ikke skal kunne identifiseres. Det tredje prinsippet er forskerens ansvar for å unngå skade. Det kan være vanskelige temaer som blir tatt opp, derfor må forskeren vurdere om dataen en etterspør vil bli vanskelig å bearbeide for informanten. For å ivareta disse prinsippene ble informantene på forhånd tilsendt en samtykkeerklæring der de ble informert om at både de og barnehagen ville bli anonymisert og at de til enhver tid kunne trekke seg fra intervjuet. Da vi har et sensitivt tema, var det viktig for oss at de fikk intervjuguiden på forhånd slik at de fikk muligheten til å gå gjennom spørsmålene og kunne forberede seg. Da kunne de også gi oss tilbakemelding om det var noen av spørsmålene de ikke ønsket å svare på.

Da vi møtte informantene i barnehagene, takket vi for at vi fikk komme, og startet med at informanten signerte samtykkeerklæringen. Vi ga også informasjon om at vi ønsket å benytte diktafon, og om dette var greit. Vi presiserte at lydopptakene ville bli slettet etter at vi hadde transkribert dem. De fikk og beskjed om at de ville bli anonymisert, og at vi kom til å bruke fiktive navn.

4.7 Validitet og reliabilitet

I følge Christoffersen og Johannesen (2012, s. 23) er pålitelig data en viktig faktor i et forskningsarbeid. Å finne ut hvor pålitelig data er blir betegnet som reliabilitet. Reliabilitet knyttes da til hvordan data blir samlet inn, hvilke data som blir brukt og hvordan de blir

bearbeidet. Videre nevner de at det er ulike måter å kontrollere reliabiliteten. En måte er å gjøre den samme undersøkelsen med samme utvalg på forskjellige tidspunkter. Dersom resultatene blir de samme, kan dette tyde på høy reliabilitet. Denne metoden blir kalt test-retest reliabilitet. Den andre fremgangsmåten de nevner heter interreliabilitet og er når flere forskere undersøker samme fenomen. Da er det høy reliabilitet hvis flere forskere får de samme resultatene.

Hvorvidt intervjuguiden vår lar seg etterprøve er vanskelig å vite. Som vi tidligere har nevnt så valgte vi å sende intervjuguiden til informantene på forhånd. Dette var for at de skulle ha mulighet til å forberede seg til intervjuet slik at vi skulle få mest mulig utfyllende svar på spørsmålene våre. I forhold til reliabiliteten kan det være fare for at informantene kan komme med svar som ikke samstemmer med hvordan de arbeider i barnehagen for å fremstille barnehagen på best mulig måte.

Ved å ta i bruk diktafon fikk vi også mulighet til å gå frem og tilbake i lydopptakene under transkriberingen. På denne måten fikk vi forhindre at informasjon skulle gå tapt eller at vi skulle ha eventuelle feilkilder. Vi informerte informantene om at de skulle få tilsendt det ferdig transkriberte dokumentet slik at de kunne få mulighet til å se at det samsvarte med det de hadde svart på intervjuet. Ved å gjøre dette fikk informantene mulighet til å tilføye informasjon om noe følte mangelfullt eller misforstått. Dette kan muligens styrke undersøkelsens pålitelighet.

Videre forklarer Christoffersen og Johannesen (2012, s. 24) om validitet som går ut på hvor relevant innsamlet data er. Videre tar de for seg begrepsvaliditet som handler om forholdet mellom hva som skal undersøkes og den innsamlede dataen. Når en skal avgjøre om en indikator er valid eller ikke. Noen ganger må en bruke facevalidity som betyr å bruke sunn fornuft, mens andre ganger må det bli gjennomført systematiske validitetstester (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 24).

Da vi valgte å ta utgangspunkt i to informanter fikk vi kanskje litt begrenset mengde informasjon, noe som kan svekke validiteten på forskningen. Vi kunne fått et bredere spekter om vi hadde hatt flere informanter, men vi valgte å ikke bruke mer tid slik at vi heller kunne gå i dybden på svarene fra de informantene som allerede hadde takket ja til intervju. Likevel opplevde vi at informantene våre ga oss troverdige og ærlige svar i forhold til sine erfaringer om arbeidet med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep. Grunnen til at vi valgte kvalitativt fremfor kvantitativt forskningsintervju var nettopp fordi vi ønsket mer utfyllende

svar og informasjon på spørsmålene. Om vi hadde valgt kvantitativ metode, hadde vi kanskje fått et bredere spekter, men det ville ikke nødvendigvis vært tilfellet når en ikke vet hvor mange som ville ha svart på spørreskjemaet som blir brukt i en kvantitativ forskning. Samtidig mener vi at validiteten kan styrkes ved at vi har vært åpne for det informantene har villet fortelle i intervjusituasjonen, og at vi ikke har stilt informantene ledende spørsmål.

5.0 Presentasjon av resultat

I denne delen av oppgaven vil vi presentere resultatene av analysen vi har gjort av intervjuene vi gjennomførte. Vi har valgt å dele resultatene opp i fire forskjellige kategorier. Disse er: ”Avdekking”, ”Samtaler og bruk av konkrete verktøy”, ”Forebygging” og ”Kompetanse”. Det er disse fire kategoriene som vil utgjøre temaene som ble tatt opp i intervjuene.

5.1 Avdekking

På spørsmål om hvilke symptomer og tegn informantene så etter ved mistanke om seksuelle overgrep, svarte både Lisa og Ruth at de så etter hvordan barnets adferd er eller hvordan den har forandret seg over tid. De forteller også at de så etter hvilken oppførsel barna har under lek med dukker eller i rollelek sammen med andre barn, og om de har en seksuell adferd eller om de har synlige skader. Ruth forteller: ” Det går veldig mye på hvordan adferden blir endret, hvordan du ser enkelte barn i lek, hvilken oppførsel de har i lek med andre, i rollelek og sånne ting. Så er det jo litt med kroppen, om du ser noen skader og sånt.”

Lisa nevnte også barns utagerende adferd, søvnmangel og redsel i forbindelse med bleieskift.

Både Lisa og Ruth sa at observasjon og loggføring var noe de umiddelbart ville begynt med ved mistanke om seksuelle overgrep, og at dette var noe de ville gjort i maksimum to til tre uker før en kontaktet barnevernet. Om dette sier Lisa:

”Jeg tenker jo at hvis du får en mistanke, begynner du å loggføre, ja det er jo nummer en. Og når du ser dette som en helhet snakker du kanskje med dem på avdelingen uten å si hva du tenker, men bare hører hvilke tanker de har og hva de har sett. Hvis du da får et klart bilde på at her er det noe som skurrer. Det er jo da en kanskje må se enda mer på det og virkelig bli bekymret.”

Ingen av barnehagene hadde en spesifikk handlingsplan rettet mot seksuelle overgrep, men barnehagen til Lisa skulle snart få en som var utarbeidet av kommunen. For øyeblikket hadde de en kriseplan som omhandlet generelle kriser som kunne oppstå. Barnehagen til Ruth hadde en krisekasse som HMS ansvarlig i barnehagen hadde satt sammen, med konkreter av forskjellig slag til de situasjonene som kunne oppstå i barnehagen. Ruth nevnte også at de alltid skulle gå til nærmeste leder som da blir styrer, pedagogiskleder eller barnehagelærer.

5.2 Samtaler og bruk av konkrete verktøy

Når det gjelder verktøy til bruk i samtaler med barn, så sier Lisa at en kan ta i bruk bilder eller tegninger for å prøve å vinkle det inn, men presiserer at det er viktig at vi ikke legger føringer for barnet slik at det kommer frem ting som ikke er tilfellet. Likevel uttrykker Lisa en tvil med tanke på det barn formidler, hun sier: ”Det er jo det som er det skumle på en måte, at vi ikke legger ord i munnen på barna.” Samtidig som Lisa kommer med denne tvilen, uttrykker hun likevel en åpenhet til å samtale med barn som er utsatt for seksuelle overgrep.

Lisa sier at: ”når barn først sier noe, så er det viktig å vise at du bryr deg og sier at det er flott barnet forteller dette ,og at dette er noe du ønsker å høre mer om.” Hun uttrykker også at en må se situasjonen an, har en mulighet til å ta det der og da eller om en må si at dette ønsker jeg å høre mer om når det ikke er så mange til stede. Lisa sier også:

Jeg tror jo nøkkelen ligger i det at vi stiller veldig åpne spørsmål. At dette skal vi hjelpe deg med, om det faktisk er blitt sagt og det ikke er noen tvil at her har det skjedd noe. Da kan du jo si til barnet at nå skal jeg ringe en dame, så kan vi to snakke sammen med henne, og så ønsker jeg at du forteller det samme til henne som du fortalte meg. At du ringer til barnevernet med en gang.

Ruth forteller også sine erfaringer i forhold til verktøy til bruk i samtaler med barn.

Samtaleverktøyene hun forteller om handler om å bruke bøker om følelser sammen med barn. Følelser-bøkene sier hun blir mye brukt på avdelingen hun arbeider på til vanlig. Her snakker de om ting som gjør barna sint, redd, glad eller lei seg. Hun nevner også krisekassen som hun tidligere har fortalt om som en kan ta i bruk ved mistanke om seksuelle overgrep. Hun sier:

Vi har jo sånne følelserbøker som vi bruker. Vi har også sånne bøker om vold og skilsmisse. Vi har på en måte en krisekasse med alt fra overgrep til begravelse og sånne ting.

Ruth formidler at om en ønsker å ha en samtale med et barn for å få avklart noen spørsmål, så er det da viktig at den som barnet er mest trygg på tar den samtalen og viser omsorg for barnet i denne situasjonen. Hun fortalte også et tilfelle fra en praksisbarnehage hun hadde vært utplassert i hvor pedagogisk leder sa at hun måtte følge nøye med på et bestemt barn under en samling. I samlingen skulle de lese boka om Sinna Mann fra Gro Dahle og hun ville da at Ruth skulle se hvordan reaksjonene til barnet var. Dette barnet var blitt utsatt for seksuelle overgrep av faren. Det Ruth erfarte var at hver gang far ble nevnt i boka reagerte barnet sterkt og hadde et enormt følelserregister.

Videre spurte vi om hvilke synspunkter de har med tanke på hvilken samtalerolle de har i en slik situasjon, da vi også stilte et tilleggsspørsmål om hvilke samarbeidspartnere de kunne bruke. Vi opplevde her at begge informantene konsentrerte seg om den siste delen av spørsmålet, altså samarbeidspartnere. Så vi ser her at vi ikke fokuserte nok på selve hovedspørsmålet.

Lisa forklarer at de hovedsakelig bruker barnevernet, men at det finnes andre instanser som PPT, barnehuset og ulike organisasjoner og at de i verstefall må kontakte politiet.

5.3 Forebygging

Når vi spurte informantene våre om de drev med noen form for forebygging, svarte de på hvordan de generelt forebygger mot overgrep i barnehagen. Dette var en vinkling vi før ikke hadde tenkt på, da vi egentlig kun hadde tenkt på hvordan en kan arbeide med barna gjennom samtaler og samtaleverktøy. Ruth og Lisa forteller om tiltak de begge gjorde i forbindelse med stellesituasjonen. Ruth forteller at de ikke lot nye voksne skifte bleie på barna før de var blitt skikkelig kjent med dem. Hun forteller: ”Det skal gå så og så lang tid før en skal ta bleier, en skal ha jobbet ca. en måned før en får tatt en bleie. Det er for at en skal bli kjent med barnet før en slipper dem inn, og det skal være en trygghet for barnet.”

I barnehagen til Lisa hadde vindu i døra komt opp for diskusjon, men de hadde gått bort fra det på grunnlag av at de mente sett ut fra et barneperspektiv at det kunne føles ut som de lå der på utstilling. De besluttet seg dermed for å ha døren på gløtt slik at det ikke vil være noe problem å komme inn i en stellesituasjon. Barnehagen til Ruth valgte å ha vinduer på døra og i tillegg sier i fra når en går inn til bleieskift. Hun påpekte også at de som regel var to voksne inne på stellerommet samtidig. En annen ting hun nevnte var at de alltid skulle være minst to på tur, med tanke på at ting kan skje hvor som helst, men også for sikkerheten generelt. Ruth avslutter med å si: ”Det er liksom litt den der, du vet ikke lenger hva folk er i stand til. Så det gjør jo at en generelt er på jakt da.”

Vi valgte å stille oppfølgingsspørsmål på om de drev forebygging rettet mot barna. Lisa var usikker på om det var så mye barnehagen kunne gjøre i forhold til forebygging på hjemmebasis, men trekker frem dinosaurskolen som er et program for førskolebarn knyttet til de utrolige årene. Hun mente også det var viktig å snakke om vonde hemmeligheter og at en

selv bestemmer over sin egen kropp og at den er privat. I barnehagen til Ruth fokuserer de på å bruke bøker om følelser der de kan snakke om hva som gjør at en blir redd, sint, lei seg, glad osv. For å få fokus på at det er greit å snakke om de forskjellige følelsene en har. Ved bruk av slike bøker kan det dermed bli lettere for barna å åpne seg.

Lisa nevnte også noe de kommunale barnehagene har begynt med i senere år i forbindelse med oppstartsamtalen. Der det blir spurt om vold, rus og seksuelle overgrep, i forhold til om foreldrene har opplevd noe av dette selv. Dette blir gjort for å skape en naturliggjøring rundt temaet. Foreldrene får informasjon om spørsmålene på forhånd, slik at det ikke blir en overraskelse for dem under samtalen. Lisa forteller så: ”Dette er noe de er litt forberedt på, at det vil komme et vanskelig spørsmål. Vi gruer oss til svaret, men de har tatt det så fint. De forstår på en måte viktigheten av at dette blir snakket om.” Foreldrene velger jo selv om de ønsker å svare ærlig på spørsmålet. Lisa sa videre at vi kunne få en kopi av spørsmålene som blir brukt under denne samtalen. På dette skjemaet ser vi at et av spørsmålene er om de mistenker at barnet deres har blitt utsatt for seksuelle overgrep.

5.4 Kompetanse

Vi ønsket å finne ut om informantene synes barnehageansatte har nok kompetanse innen for tema seksuelle overgrep av barn. Her svarte begge informantene at de følte det var mangelfull undervisning da de tok barnehagelærerutdannelsen, og at de kunne ønsket at de hadde lært mer om temaet. Ruth påpeker hvor vanskelig det kan være å komme som nyansatt inn i en barnehage hvor en slik sak pågår og en ikke føler en har nok kompetanse. Hun erfarte å måtte lese seg opp for å få mer kunnskap da dette var et tilfelle for henne. Hun sier også at slik undervisning burde blitt fulgt opp via kurs i barnehagen på lik linje med livredningskurs. Slik at kunnskapen ikke blir glemt å en blir påminnet om hvor viktig det er å fange opp slike tilfeller.

Vi spurte videre om hva informantene tenkte om resten av personalet sin rolle i å forebygge og avdekke seksuelle overgrep i barnehagen. Begge informantene påpekte at alle har et ansvar i barnehagen om en er pedagogisk leder, fagarbeider eller assistent. Lisa nevnte at det like godt kan være en assistent som får noe slikt servert i fanget, på grunnlag av at det ofte kan gå på hvilken relasjon barnet har til den voksne en åpner seg til. Ruth svarte at alle har et ansvar

når det gjelder observasjonen, men at det er nærmeste leder som har ansvar for å ta saken videre til barnevern eller politi.

Det neste spørsmålet vi stilte var hva som kan være med på å styrke barnehageansatte sin kompetanse i arbeidet med forebygging og avdekking av seksuelle overgrep. Her svarte Lisa: ”Jeg tror det er viktig å snakke om det på avdelingene og personalmøter, altså holde det varmt. Det tror jeg er kjempeviktig at vi gjør, slik at det ikke blir en ting vi ikke snakker om.” Hun fortalte også at hun hadde vært på et kurs knyttet til seksuelle overgrep og synes også at dette var et godt tilbud. Ruth fortalte også om et kurs som de pedagogiske lederne fikk delta på. Videre sier hun: ”Det mener jeg hele barnehagen burde vært på. Vi er jo på en del møter, så det er jo ofte assistentene og fagarbeiderne som sitter på gulvet og har mest samtaler med dem.” Ruth fortalte også at barnehagen flere ganger hadde tatt opp viktige temaer som dette på personalmøter, hvor de for eksempel fikk besøk av barnevernet. Nå i senere tid hadde de diskutert at de hadde et ønske om å få besøk fra Stine Sofie stiftelsen.

Avslutningsvis spurte vi om de noen gang hadde opplevd å mistenke eller fått en vond magefølelse etter samtale med barn om de har blitt utsatt for seksuelle overgrep. Her svarer begge at de personlig ikke har opplevd dette, men at de begge har opplevd at det har vært tilfeller i barnehagen. Det har ikke vært tilfelle på avdelingen til Lisa, hun forteller: ”Vi har hatt barn i barnehagen, men det har ikke vært på min avdeling. Da har det vært barn som allerede har vært i barnevernet som har kommet her, så da er det bare oppfølgingen etterpå vi har fått her.” Ruth har opplevd to tilfeller på sin avdeling som ble oppdaget av hennes kollegaer.

6.0 Drøfting

I denne delen skal vi drøfte problemstillingen vår ”Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn?”. Vi vil drøfte problemstillingen ut fra empirien og i lys av teori og forskning. Vi har delt opp drøftingsdelen i tre kategorier: Forebygging, avdekking og barnehagelærerens kompetanse i henhold til forebygging og avdekking.

6.1 Forebygging

Dessverre opplever barn som utsettes for seksuelle overgrep at de som skulle ivareta dem svikter. Funn fra forskning viser altså at både omsorgspersoner og systemet rundt dem svikter og at systemsvikten er omfattende og alvorlig for de barna det gjelder.

I stedet for å få nødvendig hjelp slik at overgriperen stoppes, fortsetter overgrepene mens barna også står i fare for å bli feildiagnostisert (NOU 2017:12). I tillegg er det gjerne slik at det å snakke om seksuelle overgrep oppleves som tabubelagt, særlig blant de som er satt til å ha slike samtaler med barn (Thorkildsen, 2015, s. 82). Dermed er det nærliggende å anta at mange barn lever lenge med å bære alt det vonde inni seg. For å få tak i hvordan barn har opplevd å være utsatt for seksuelle overgrep er det ofte først når de er blitt ungdommer at de forteller hva de har opplevd i barndommen i forhold til seksuelle overgrep (Mossige og Stefansen, 2016).

Dette betyr at barn kan leve med sorg, skam og smerte i lang tid før overgrepene avdekkes. Derfor vil kunnskap om forebygging av seksuelle overgrep være særlig viktig å få mer kunnskap om.

6.1.1 Primærforebygging

Søftestad (2018, s. 263-264) forklarer at begrepet forebygging dreier seg om å forhindre eller å redusere seksuelle overgrep mot barn. Hun tar for seg tre nivåer av forebygging som primær, sekunder og tertiær forebygging. Som Søftestad skriver at det kreves innsats fra alle disse tre nivåene dersom forebygging av seksuelle overgrep skal virke nettopp forebyggende. Barnehagelæreren sin oppgave anser vi at først og fremst ligger under primær forebygging. I korte trekk handler primær forebygging i følge Søftestad (2018, s. 264-265) om å gi kunnskap om hva seksuelle overgrep er, å la barna få vite at de kan hjelp og hvordan, fagfolks kompetanse om forebygging, og til slutt forhindre at overgrepsutsatte selv utfører skadelige

handlinger mot andre. I forhold til primærforebygging forteller både Lisa og Ruth at de jobber generelt med forebygging i barnehagen. De forteller om sine erfaringer og opplevelser med tanke på forebygging i intervjuene. For eksempel forteller de om at nyansatte eller vikarer må bli kjent med barn før de får ta del i stellesituasjonen og at det vanligvis er to voksne på badet med barn samtidig. Dette kan i tillegg til å virke primærforebyggende peke i retning av det Søftestad skriver om viktigheten av å fokusere på de nære relasjonene mellom voksne og barn. Hun mener at om et barn får dekket sine primærbehov og blir beskyttet mot krenkelser og møtt med respekt, kjærlighet og støtte, vil det redusere risikoen for at barn vil utvikle seg til å påføre andre krenkelse. Det sist nevnte punktet stiller vi oss spørrende til.

Vi tenker at om en person forgriper seg på barn er dette knyttet til den voksnes legning. Samtidig kan det jo ha seg slik at den voksne selv har blitt misbrukt som barn og dermed har en trang til å utføre de samme handlingene mot barn. Kan det tenkes at noen utfører disse handlingene mot barn fordi de ønsker å påføre andre de samme smertene som de selv har opplevd? Dette er et område vi ikke har nok kunnskap til å gi noe klart svar på.

Søftestad bruker et sitat fra Astrid Lindgren som tar utgangspunkt i at om barn får nok kjærlighet så kommer folkevettet av seg selv. Her kan en jo stille seg spørsmålet om dette er alt som skal til? En barnehagelærer har jo ikke de samme nære relasjonene som for eksempel far og mor, men de tilbringer jo likevel store deler av dagen sammen med dem. Dette bekrefter Søftestad (2018, s. 265) når hun skriver at kjærlighet ikke trenger å bare være varme følelser, men også noe som består av praktiske og relasjonelle kvaliteter. Dette betyr hvilket forhold det er mellom den voksne og barnet og vil være med på å påvirke hvilke verdier, holdninger og væremåte barnet utvikler.

Som tidligere nevnt mener vi at barnehagelærerens rolle hovedsakelig handler om primærforebygging, men vi ser også at sekundærforebygging kan være relevant. Sekundærforebygging er tiltak som settes i gang når overgrep er avdekket, og hvis barnet fortsetter å gå i barnehagen kan det være aktuelt med et samarbeid med instanser som ivaretar barnet i etterkant av hendelsen. Lisa bekrefter dette når hun forteller at de har hatt barnehagebarn som blir tatt hånd om av barnevernet i etterkant av seksuelle misbruk og at barnehagelæreren har fått i oppgave å følge opp barnet.

Grunnen til at vi mener det ikke er like relevant med tertiærforebygging er fordi den er rettet mot behandling og rehabilitering. Denne formen for forebygging er i følge Søftestad (2018, s.

275) relatert til de som har blitt utsatt for kompleks traumatisering. Dermed tenker vi at dette blir en oppgave for de som har spesialisert seg innenfor feltet, som for eksempel Statens Barnehus. Det som derimot kan være relevant er dersom barnehageansatte er dypt preget av en sak som er blitt oppdaget i barnehagen. Da kan det være aktuelt med hjelp fra andre instanser til å bearbeide det som har hendt. Dette kan for eksempel være om en barnehageansatt har foregripet seg på barn i barnehagen.

6.1.2 Den forebyggende samtalen med barn

Vi stiller oss spørsmålet om det er mulig for en barnehagelærer å forebygge at det skjer seksuelle overgrep mot barnehagebarn. Dette er også et spørsmål Aasland (2009, s. 83) stiller seg, likevel fremhever hun at det er viktig å ikke ha fokus på å lete etter overgripere eller barn som blir misbrukt. Teorien hennes kan forstås slik at det er viktig å være oppmerksomme på at mange barn blir misbrukt, men at fokuset skal rettes mot å gjøre barna trygge og kompetente. Dette kan gjøres gjennom samtaler med barna hvor en snakker om kropp, hva som er passende og hva som er upassende, samt gode og vonde hemmeligheter (2009, s. 87).

En annen ting Aasland vektlegger er at vi kan snakke med barna om situasjoner som kan oppstå, men at det er viktig å ikke skremme dem (2009, s. 83). Det er også viktig å påpeke at det aldri er barna som sitter med ansvaret for hva som skjer, dette ansvaret ligger på overgriperen. Dette kan tenkes å være viktig å få frem om en skal gå inn i slike samtaler med barn. Aasland (2009, s. 92) poengterer også hvor viktig det er at barnet prater med noen de har tillitt og gode relasjoner til. Dette bekrefter Killén (2012, s. 13) når hun skriver at god tilknytning er et viktig bidrag til forebygging.

Selv om Aasland påpeker at en ikke skal lete etter overgripere og utsatte barn, kan trolig Ruth sin stemme likevel være et viktig perspektiv når hun sier at det er fort gjort å være litt på jakt, da en ikke kan vite hva folk er i stand til å gjøre. Det kan være sannsynlig at dersom barnehagelærer skal kunne avdekke seksuelle overgrep mot barn vil et slikt perspektiv kunne være avgjørende for barnet. Her tenker vi at det er frykten for å overse et barn som er blitt utsatt for overgrep som spiller inn. I det hun sier kan det også tolkes som at en heller ikke kan vite hva de ansatte i barnehagen er i stand til å gjøre, dermed er det viktig at det alltid er flere voksne til stede.

Vi tror at samtaler også kan være et viktig hjelpemiddel i forebygging av seksuelle overgrep. Som Søftestad (2018, s. 268) skriver kan samtaleverktøy brukes til å både forebygge og avdekke seksuelle overgrep. Gjennom forebygging kan det være mulig at en eventuell avdekking kommer frem. Vi kan tenke oss at den beste måten å forebygge gjennom samtaler vil bli under samlingsstund. Dette er på grunnlag av at samling er en stund hvor alle barna sitter sammen med de voksne og det er rom for at både voksne og barn kan prate, men at de som ikke har ordet må lytte. Dette er noe begge informantene bekrefter. Ruth forteller om noen bøker om følelser som de bruker i forskjellige situasjoner, både gode og vonde følelser. Lisa forteller om viktigheten rundt det å lære barna at kroppen er privat og at alle bestemmer over sin egen kropp.

Slik vi tenker, vil det å jobbe med forebygging i barnehagen være med på å gi både voksne og barn mer kunnskap. Om en er åpen for å samtale om temaet, vil det kanskje bli lettere for barn til å bli trygge slik at de tør å fortelle om vonde hemmeligheter som kan lede til en eventuell avdekking.

6.2 Avdekking

Søftestad (2008, s. 26) forklarer at et overgrep er avdekket når offeret står frem og forteller om hendelsen, mens det også kan sees på som en arbeidsmetode som blir brukt når en mistenker at en person er utsatt for seksuelle overgrep.

Søftestad (2008, s. 34) viser til noen avdekkingsintervjuer som førte til forskjellige resultater. Det viste seg at noen barn trakk tilbake forklaringen, noe som kan tenkes å være på grunnlag av konsekvensene det førte til. Noen barn fremsto som forvirret og usikre på om de ville stå frem, mens andre sto med forklaringen de hadde oppgitt. Dette viser at barn må gjennom flere prosesser før de gir den sanne forklaringen og at et overgrep kan anses som avdekket.

Så hva blir barnehagelærerens rolle i avdekkingsprosessen?

Vi tenker at barnehagelæreren har ansvar for å melde fra ved mistanke om seksuelle overgrep, men at det blir andre instanser som må følge prosessen videre. Slik vi har forstått i henhold til informantene våre, er det viktig med observasjon når en mistenker et overgrep.

Hva er det så som først får oss til å bli bekymret? Noen ganger kan det være kroppslige tegn på barnet som gir oss en vond magefølelse. Som Aasland (2009, s. 70-71) nevner kan barn klage over blant annet hodepine, vondt i magen og vondt i tissen. Vi kan også se blåmerker

etter fingrer på barnets armer, hofter, lår etc. Andre ganger kan vi reagere på endring i barnets atferd. Her forklarer Aasland (2009, s. 66-67) at barnet kan gå i regresjon, ha søvnproblemer, bli triste og deprimerte og noen kan utvikle en seksuell atferd. Når vi spurte informantene våre hvilke tegn og signaler en skal se etter når en mistenker seksuelle overgrep var det nøyaktig de samme tegna og signalene de nevnte.

Dette viser at selv om de kanskje ikke har oppdaget en slik situasjon selv, har de kunnskap om hva en skal være oppmerksom på. Slik vi tenker er det viktig å ta slike tegn og signaler på alvor, men vi skal allikevel være klar over at det ikke alltid nødvendigvis er tegn på seksuelle overgrep eller vold.

6.2.1 Troverdighet

I situasjoner hvor barnehagelærer samtaler med barn er det nærliggende å tro at barnehagelærer syn på barnets troverdighet er viktig med tanke på både forebygging og avdekking av seksuelle overgrep. Når vi skulle finne teori rundt barns troverdighet opplevde vi at teoretikerne hadde ulike syn på dette.

Claussen (2015, s. 92) på den ene siden hevder at barn som voksne kan lyve, overdrive og fantasere når de samtaler. På den andre siden påstår Gamst (2017, s. 81) at barnehagebarn verken dikter opp eller legger til detaljer til historiene sine. Han mener derimot at det er større sannsynlighet for at barna utelater detaljer og gir mindre informasjon når de skal fortelle noe, enn det større barn og voksne gjør. Når vi leser disse teoriene, ser vi viktigheten rundt samtale og observasjon når en får mistanke om et barn blir misbrukt. Vi mener at det ikke blir vårt ansvar å avgjøre om det barnet sier er sant eller ikke, men at vi tar det på alvor.

Noe av det mest vesentlige å ta opp når det gjelder barns troverdighet er det Nordhaug (2018, s. 86-87) skriver om. Han tar opp et dilemma når barn kommer med utsagn knyttet til sine omsorgspersoner som ikke samsvarer med vårt syn på denne personen. Her er faren at en kan velge å ikke tro på barnet og heller tenker at det fantaserer. Det kan være lettere å ha disse tankene, enn å tro at noen du kjenner er en overgriper.

Nordhaug påpeker at når barn kommer med slike utsagn ligger det noe i det, og at det heller er sannsynlig at et barn dekker over slike hendelser for å beskytte omsorgspersonene sine.

I rapporten Svikt og svik (2017) var et av de fremtredende svikene at barn ble utelatt fra samtaler tross at de var i stand til å snakke. Dette tolker vi som at de som arbeider med avdekking har større tiltro til barnas omsorgspersoner enn det de har til barna selv.

Etter å ha lest disse teoriene blir vi bevisste på viktigheten av det å være profesjonelle å sette barna først, uansett hvilket forhold vi har til barnas omsorgspersoner.

6.2.2 Avdekking gjennom samtaler med barn

Det er mange barn som venter flere år med å fortelle at de er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Dette forklarer Kvello (2015, s. 285) når han skriver at barn er redde for at foreldrene eller andre omsorgspersoner skal bli sinte, skuffet eller enda verre, at de ikke skal bli trodd. Barna kan også føle skam, selv om det ikke er deres feil. Noe som heller ikke er uvanlig er at overgriper kommer med trusler som påvirker barnas følelser (2015, s. 286). På grunnlag av dette tenker vi at det kan være vanskelig for barnehagelæreren å oppdage barn som blir seksuelt misbrukt, da barna er så unge i barnehagen. Det er heller ikke alle barn som har ferdig utviklet språk og ting som blir sagt kan kanskje tolkes feil.

Videre skriver Kvello (2015, s. 287-288) at barn kan teste voksne ved å komme med hint for å se om de tåler å høre historiene og hemmelighetene de sitte inne med. Dersom barna opplever å ikke bli tatt på alvor forteller de kanskje ikke mer.

Under intervjuet med Lisa fortalte hun hvor viktig det er å imøtekomme barnet på en anerkjennende måte når barnet først forteller noe. I en travel barnehagehverdag er en sjeldent alene med enkelt barn. Om en da opplever at et barn forteller noe når en er alene med en større barnegruppe, er det viktig å vise barnet at dette er noe du ønsker å høre mer om, men at det må vente litt. Samtidig sa hun at noen ganger må en bare ta det der og da.

Når vi leser hvor liten sannsynligheten er for at små barn i det hele tatt sier noe om overgrep, kan dette tyde på at barnehagelærer eller andre voksne må gi barnet all oppmerksomhet og ta på alvor det barnet sier eller ytrer. Lar vi barnet vente kan vi ha mistet den ene sjansen vi fikk.

Thorkildsen (2015, s. 80) hevder at voksne er flinkere til å snakke med barn om seksuelle overgrep enn før, men at det likevel er mange barn som går rundt med vonde hemmeligheter. Derfor er det viktig å tørre å stilla barna spørsmål selv om det kan føles vanskelig. Hvordan en skal gå frem når en stiller slike spørsmål skal en i følge Kvello (2015, s. 287) stille fokuserte spørsmål som er mer direkte enn åpne spørsmål. Han påpeker at en også må tilpasse spørsmålene etter barnets alder. Slik vi kan huske å ha lært gjennom utdanningen er at vi hovedsakelig skal stille åpne spørsmål i samtaler med barn, for å unngå ja/nei spørsmål. Dette kan også se til å samsvare med det en av våre informanter har svart i intervjuene.

Lisa beskriver åpne spørsmål som den beste måten å gå frem når en skal samtale med barn om seksuelle overgrep. Selv om Kvello (2015) går bort fra åpne spørsmål, skriver Langballe (2011, s. 4) at den voksne må være bevisst på hvordan en ordlegge seg, være flink til å lytte og stille åpne spørsmål. Det blir derfor vanskelig for oss å vite hva som er rett og galt, men så husker vi en sann historie som satte spor fra samtidsdagene 2017.

Historien var om en gutt som i flere år gikk til psykolog uten å si noe om overgrepene han var blitt påført av faren. Da dette kom frem spurte psykologen gutten som nå var i slutten av tenårene hvorfor han aldri sa noe, da svarte han ”*du spurte aldri*”.

Her ser en hvor viktig det er at barnehagelærere får undervisning i hvordan en skal gå frem når en skal samtale med barn som en mistenker blir misbrukt eller lever i vanskelige livssituasjoner. Stiller vi ikke de rette spørsmålene er det ikke sikkert vi får de rette svarene.

Når vi bestemte oss for å ha fokus på samtale med barn i problemstillingen, var det på grunnlag av samtaleverktøyene som har blitt presentert for oss i utdanningen vår. Både gjennom Samtidsdagene som vi tidligere har nevnt og gjennom undervisning i norsk. De samtaleverktøyene vi synes var interessante var bøkene fra Gro Dahle som tar for seg barn i ulike vanskelige livssituasjoner.

En av informantene våre fortalte om en samlings situasjon hvor boken om Sinna Mann av Gro Dahle ble lest. Et av barna hadde tidligere blitt utsatt for seksuelle overgrep av far og reagerte sterkt hver gang far ble nevnt. Her var informanten allerede blitt informert om bakgrunnen til barnet. Det kan likevel tenkes at de voksne hadde reagert på barnets voldsomme reaksjoner om overgrepene fortsatt ikke var avdekket.

Vi tror også det kan være lettere for barn å fortelle om sin situasjon etter å ha hørt de historiene Gro Dahle skriver om. Da skjønner de at de ikke er alene og at voksne ikke skal oppføre seg slik ovenfor barn.

I følge Søftestad (2018, s. 268) finnes det mange ulike typer samtaleverktøy som vi kan bruke i barnehagen i arbeidet med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep. Disse verktøyene gir barnehageansatte muligheten til å holde egne samlinger knyttet til temaet eller de kan brukes til samtaler med et barn de mistenker kan være utsatt for seksuelle overgrep.

Et relevant verktøy er boken som Holmsen (2011) har utarbeidet, som handler om hvordan en kan bruke samtalebilder og tegninger i kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner. Samtalebildene assosierer til barns egne opplevelser og barna får dermed mulighet å uttrykke seg uten å måtte snakke direkte om sin egen situasjon. Ruth sier at en bør unngå å sitte alene

med et barn å bare stille spørsmål, da dette kan virke utrygt for barnet. Hun foreslår å gjøre noe samtidig som en snakker med barnet, som for eksempel spille et spill, leke med biler, eller tegne. Her tenker vi at samtalebilder også kan være et godt alternativ, som igjen kan resultere i at barna tegner sine egne samtalebilder.

Det finnes også ulike organisasjoner som Stine Sofie stiftelsen og Redd barna som har utarbeidet forskjellige samtaleverktøy knyttet til tema, og som ligger lett tilgjengelig for alle. Slike verktøy tror vi det er viktig å snakke om i personalgruppen, slik at alle er oppmerksomme hva som finnes om de ønsker å ha fokus på forebygging og avdekking.

6.3 Barnehagelærerens kompetanse i henhold til forebygging og avdekking

Som en vesentlig del av problemstillingen vår, var det viktig å finne ut om det foreligger tilstrekkelig med kompetanse innenfor temaet seksuelle overgrep.

Gamst (2017, s. 27) viser til noen studier som sier at det fortsatt mangler kunnskap blant fagpersoner som arbeider med barn. Hun forklarer videre at det er dokumentert at det foreligger et behov for å styrke kompetansen om vold og seksuelle overgrep blant barnevernspedagoger, allmennlærere og barnehagelærere.

Noe hun understreker er at de etterlyser mer teoretisk og handlingskompetanse, og nettopp hvordan en kan gjennom samtaler med barn kan bedre se, oppdage og handle dersom de får en bekymring for et barn.

Et spørsmål vi valgte å stille informantene våre under forskningsintervjuene var om de følte de hadde nok kompetanse. Her var begge enige om at de savnet mer av dette i utdannelsen sin. Informantene studerte på samme tid, men på forskjellige høyskoler og begge kunne huske å ha hatt en forelesning knyttet til temaet.

Når en er ferdig utdannet, har barnehagelæreren alltid ansvar for å holde seg faglig oppdatert i yrket i barnehagen. Under intervjuene opplevde vi at det var slik informantene hadde fått den kunnskapen de hadde i dag. Under intervjuene ble det tatt opp kompetanse blant barnehageansatte generelt. Ruth nevnte at hun syntes det var dumt at det kun var barnehagelærerne som fikk delta på kurs knyttet til seksuelle overgrep mot barn. Hun mente det var viktig at alle som arbeider med barn har slik kompetanse.

Dette er noe vi så oss enige i.

Det er ikke alltid barnehagelæreren er til stede og får observert eller kan ta den vanskelige samtalen om et barn skulle komme til å si noe. Vi tror at en god måte å gi kompetanse til hele barnehagepersonellet vil være å ha det som fokus på personalmøter og planleggingsdager. Dette er også noe Ruth forteller at de har hatt i hennes barnehage og at de i senere tid har hatt et ønske om et personalmøte med foredrag fra Stine Sofie stiftelsen for å bedre personalets kunnskap.

Mangel på kompetanse var også et av funnene i Svikt og svik (2017).

Her kom de frem til at barn ble utelatt fra samtale på grunnlag av at de ikke hadde kompetanse og rutiner knyttet til hvordan en skulle samtale med barn. Samtidig skriver de at fagpersoner ikke er trygge nok til å vite hvordan en skal følge opp en eventuell avdekking. Med tanke på at dette er tatt ut i fra en forskningsartikkel kan vi ikke konkludere med at dette er fasiten, men det viser at det er behov for mer kompetanse.

Et spørsmål vi stiller oss etter å ha lest oss opp på teori, forskning, samt utført forskningsintervjuer er hvordan vi kan tilegne oss den kompetansen vi har behov for? Dette er noe vi ikke finner noe sikkert svar på. Er det høyskolen som burde gitt barnehagelærerne mer kompetanse, eller blir det arbeidsgiver sitt ansvar?

Våre tanker er at det absolutt foreligger et ansvar hos både høyskolen og arbeidsgiver, men at vi også har et ansvar selv når vi arbeider med barn. Nettopp dette var en av grunnene til at vi valgte å skrive om seksuelle overgrep. Samtidig har det vært økt fokus rundt tema den siste tiden, som har gjort oss mer oppmerksomme på at det er mange barn der ute i vanskelige livssituasjoner.

7.0 Avslutning og konklusjon

Målet med denne bacheloroppgaven var å få en større innsikt i hvordan vi som barnehagelærere kan forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtaler med barn. Vi ønsket å få mer kunnskap samtidig som vi ønsket å vite hvilke kompetanse det foreligger hos de som er ferdig utdannede barnehagelærere og hvordan de arbeider med temaet seksuelle overgrep. Slik vi ser det kan det diskuteres om vi har kommet frem til en klar konklusjon.

Vi valgte å bruke kvalitativ metode og brukte to informanter. På den ene siden ser vi i ettertid at det gir for lite data til å komme frem til et klart svar på problemstillingen vår. Det var ingen problem å skaffe informanter, men det viste seg at våre informanter ikke hadde personlig erfaring i å mistenke at barn er blitt seksuelt misbrukt. Hadde vi intervjuet flere barnehagelærere hadde det muligens vært større sannsynlighet å møtt noen som hadde opplevd dette.

Ut i fra intervjuene fikk vi på den andre siden likevel et innblikk i hvordan barnehagene arbeider med forebygging og avdekking av seksuelle overgrep. Slik vi oppfattet informasjonen vi fikk, var det lite som var spesifikt rettet mot seksuelle overgrep. Mange av verktøyene som blir brukt i barnehagen er rettet mot et bredere spekter som for eksempel inkluderer vold, seksuelle overgrep, omsorgssvikt og mobbing. Et av hovedfunnene våre er at informantene synes det er vanskelig å arbeide med temaet seksuelle overgrep på grunnlag av at de sier at de opplever å ha for lite kompetanse. Likevel viser funn at informantene faktisk hadde kunnskaper om hvilke tegn og signaler de skal se etter med tanke på barn som er utsatt for seksuelle overgrep.

Mangel på kunnskap og kompetanse er også noe som kommer frem i teori og forskning som vi har relatert til denne undersøkelsen. Ut i fra tidligere forskningen viser det at flere saker er blitt feilbehandlet på grunnlag av at fagfolk ikke har den nødvendige kunnskapen om hvordan de skal forholde seg til og samtale med barn som en mistenker har blitt misbrukt.

Vår konklusjon etter å ha arbeidet med denne oppgaven er at selv om vi ikke nødvendigvis har fått et klart svar på problemstillingen, så sitter vi likevel med mer kunnskap om temaet. Informantene har villig delt sine erfaringer fra barnehagen, resultatene sett i lys av teorigrunnet gjør at vi kan si at vi har et troverdig bilde av hvordan noen få

barnehagelærere jobber med tema. Arbeidet med bacheloroppgaven har gitt oss nye kunnskaper og styrket hvor viktig det er å ha fokus på forebygging og avdekking og hvor viktig det er at vi voksne tør å være åpne og se de barna som har opplevd det utenkelige. Denne kunnskapen vil vi ta med oss videre når vi skal ut i arbeidslivet som barnehagelærere.

Litteraturliste

- Aasland, M. W. (2009). *Si det til noen: En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge*. Høyskoleforlaget AS.
- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager*. Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64/KAPITTEL_7?q=barnehageloven&fbclid=IwAR2WKLULZDAOZyC8ICBCbHhmdeksycoQl5IfUGHIWzDDrGB4H9wvaOUUHEc#KAPITTEL_7
- Christoffersen, L. & Johannesen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt forlag.
- Claussen, C. J. (2015). *Det er noe med den ungen: fra bekymring til handling*. Oslo: SEBU forlag
- Gamst, T.K.M (2017). *Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gundersen, J. A. (2015). *Skyggespill*. Sandnes: Publica Bok AS
- Holmsen, M. (2011). *Samtalebilder og tegninger – En vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner*. Cappelen Damm Akademisk
- Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen – samspill og tilknytning*. Oslo: Kommuneforlaget
- Kvelling, Ø. (2015). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Langballe, Å. (2011). *Den dialogiske barnesamtalen: Hvordan snakke med barn om sensitive temaer*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress AS. Hentet fra: <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/den-dialogiske-barnesamtalen-hvordan-snakke3.pdf>
- Løkken, G. & Søbstad, F. (2014). *Observasjon og intervju i barnehagen*. Oslo: universitetsforlaget.
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge*. Hentet fra: <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-unge?fbclid=IwAR0iX90bQomIAr7fywbo-DVPAS6oMnDppUaD-zSMEAPq2alum9DQHbNIFbI>
- Nordhaug, I. (2018). *Kva ser vi kva gjer vi: Omsorgssvikt, vald og seksuelle overgrep*.

- Skulen og barnehagen sine oppgaver. Fagbokforlaget.
- NOU 2017: 12. (2017). Svikt og svik — Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/3be8090f3c354f5eb821535142071c50/horingsnotat-l595756.pdf>
- Postholm, M. B. & Jacobsen, D. J. (2016) *Læreren med forskerblick: Innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Søftestad, S., & Aschjem, Ø. (2016). Hvis klær kunne fortelle om forståelse og handlekraft i møte med barn utsatt for vold og overgrep. Oslo: Universitetsforlaget.
- Søftestad, S. (2008). *Avdekking av seksuelle overgrep: Veier ut av fortielsen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Søftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thorkildsen, I. M. (2015). *Du ser det ikke før du tror det: Et kampskrift for barns rettigheter*. Vigmostad & Bjørke AS
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplanen for barnehagen: Innhold og oppgaver*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>

Vedlegg

Vedlegg 1 - samtykkeskjema

Til pedagogiske ledere i barnehagen

Forespørsel om deltakelse i bachelorprosjekt

Vi er to barnehagelærerstudenter som for tiden jobber med bacheloroppgave ved HVL campus Stod. Temaet på bacheloroppgaven er "Barn i vanskelige livssituasjoner". For å finne data til studien vår ønsker vi å ha et kvalitativt forskningsintervju med barnehagelærere i ulike barnehager. Dermed søker vi informanter ut fra følgende kriterier:

- Barnehagelærer med formell pedagogisk utdanning
- Barnehagelærer som har arbeidet i barnehage i minimum 3 år

Bakgrunn og formål

I denne studien vil det overordnede tema altså handle om hvordan en som barnehagelærer i barnehagen kan samtale med barn for å forebygge/avdekke seksuelle overgrep.

Dette er en forespørsel til deg som barnehagelærer i barnehage om å delta i et forskningsintervju. For å finne svar på problemstillingen: "Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtale med barn?" ønsker vi å intervju 2-3 pedagoger i Karmøy kommune. Vi ønsker å benytte lydopptaker under intervjuet, samt ønsker vi å ta noen skriftlige notater. Intervjuet vil ta ca. 30 min, i barnehagens lokaler dersom barnehagen tillater dette.

Du kan når som helst trekke deg ut av undersøkelsen uten å måtte oppgi grunn for dette. Dersom du vil la deg intervju vil alle data som blir samlet inn vil bli anonymisert, og alle opplysningene vil bli behandlet konfidensielt slik at du som person eller barnehagen ikke vil gjenkjennes i den ferdige bacheloroppgaven. Det vil bare være oss som forskere som har tilgang på informasjonen du gir. All informasjon vil bli lagret forsvarlig med passordbeskyttelse. Når bacheloroppgaven er ferdig og sensurert vil all informasjon du har gitt bli slettet og makulert.

Dersom du kan tenke deg å ta del i dette forskningsintervjuet, er det fint om du underskriver vedlagt samtykkeerklæring og sender den til oss snarlig eller du kan levere den når vi møtes. Vi vil ta kontakt med deg for nærmere avtale og du vil få tilsendt intervjuguide i forkant av forskningsintervjuet.

Dersom du har spørsmål eller trenger ytterligere informasjon er vi tilgjengelig på telefon – nummer: Andrea Eide: xxx/ Charlotte Mosbron: xxx eller e-post: andrinetta@hotmail.com /Charlottesmosbron@gmail.com. Høgskolelektor ved HVL Randi Elisabeth Nordlie vil være vår veileder under bachelorprosjektet, dere kan også kontakte henne for informasjon på tlf. xxx eller på e – post: xxx

Vennlig hilsen

Charlotte Mosbron og Andrea Eide

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien ”Hvordan kan barnehagelæreren forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtale med barn”. Jeg er villig til å delta i forskningsintervjuet i denne studien, og jeg samtykker i at den innsamlende informasjonen inngår i analyser som danner basis for bacheloroppgaven.

Dato:..... Signatur:.....

Telefonnummer / e-postadresse:.....

Vedlegg 2 - intervjuguide

Bakgrunn

- Hvilken stilling har du?
- Hvor lenge har du arbeidet som barnehagelærer?
- Hvilken aldersgruppe jobber du med?

Avdekking

- Hvilke tegn eller symptomer ser du/dere etter hos barn en mistenker blir seksuelt misbrukt?
- Ved mistanke om seksuelle overgrep, har barnehagen en handlingsplan?
- Hva handler den om?

Samtale med barn om seksuelle overgrep

- Hvordan kommuniserer du/dere med barn som dere mistenker er utsatt for seksuelle overgrep?
- Samtaler?
- Bruk av konkrete samtaleverktøy?
- Hvilke synspunkt har du med tanke på barnehagelærerens samtalerolle i slike situasjoner?
- Samarbeidspartnere?

Forebygging

- Arbeider dere med noen form for forebygging mot seksuelle overgrep mot barn i barnehagen?
- Hvis ja, hvordan arbeider dere med dette?

Kompetanse

- Mener du at barnehagelærere har nok kompetanse innenfor temaet med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtale med barn?
- Hva er dine meninger med tanke på hvilke rolle de andre ansatte skal ha i arbeidet med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep gjennom samtale med barn?
- Hva tenker du kan være med på å styrke barnehageansatte sin kompetanse?

Egne erfaringer

- Har du noen gang opplevd å mistenke/fått en vond magefølelse etter samtale med barn om at et barn har blitt utsatt for seksuelt overgrep?
- Hvis ja, hva gjorde du?